

XƏDİCƏ HEYDƏROVA*

NƏSİMİNİN YARADICILIĞINDA “SAÇ” VƏ “ZÜLF” LEKSİK VAHİDLƏRİNİ İFADƏ ETDİYİ MƏNALARININ OBRAZLI TƏQDİMƏTİ

XÜLASƏ

XIV əsrin sonu, XV əsrin əvvəllərində yaşayıb-yaratmış dahi hürufi şairimiz İmadəddin Nəsiminin yaradıcılığında diqqəti cəlb edən məqamlardan biri sözlərin ifadə etdiyi simvolika, rəmzilikdir. Belə ki, kontekstdən çıxış edərək anlamaq olur ki, burada işlənən leksik vahidlər heç də həqiqi mənada işlənmişdir. Haqqında kiçik bir araşdırma həyata keçirəcəyimiz, məqaləmizin mövzusu olan “saç” və “zülf” sözləri buna bariz nümunədir. Assosiativ əlaqəsi olan sözlərin bir-birinin əvəzinə işlənməsi kimi hallar klassik ədəbiyyat üçün xarakterikdir. Məsələn, cam↔şərab; dodaq↔nitq↔ab və s. Məhəmməd peyğəmbərin saçı↔Quran↔ayə assosiativ münasibətləri bədii bənzətmələr vasitəsilə bir-birinin əvəzinə Nəsiminin şeirlərində istifadə olunmuşdur. *Zülfünə başın top edibən* frazeoloji ifadəsi, *zülf çövkən yar*, Quran surə adları və ayələrindən iqtibas edilmiş *həblülmətin*, *vəl-mürsəlat*, *ələm nəsrəh*, *vəş-şəms*, *inna hüdeynahüs-səbil* və s. kimi ifadələr, ərəb xəttatlıq yazısı olan *reyhanı*, *zülfi-cim* kimi bədii bənzətmələrlə şairin hürufi görüşləri simvolizə edilir. Mistik şairin yaradıcılığında geniş şəkildə işlənilən və təsəvvüf ədəbiyyatına xas bir xüsusiyyət olan saçın ətrinin vəsfı dərin simvolik anlam kəsb edir. Belə ki, təsəvvüf termini kimi “qoxu” bir şeyin həqiqəti, mahiyyəti haqqında məlumat verən, onu duyanı həqiqətin mənbəyinə aparıb çıxaran deməkdir. Allahın elçisinin saçının qaralığı Nəsiminin dilində maraqlı bədii təsvir vasitələri ilə vəsf edilir: *küfr*, *leyl*, *zəngi*, *zülumat*, *şam*, *qaranqu*, *zill*.

Açar sözlər: Nəsimi, saç, Məhəmməd peyğəmbər, ətr, rəng, Quran, surə, ifadə, leksik vahid, təsəvvüf.

Nəsimi yaradıcılığında sözlərin simvolik yükü. XIV əsrin sonu, XV əsrin əvvəllərində yaşayıb-yaratmış dahi hürufi şairimiz İmadəddin Nəsiminin yaradıcılığında diqqəti cəlb edən məqamlardan biri sözlərin ifadə etdiyi simvolika, rəmzilikdir. Belə ki, kontekstdən çıxış edərək anlamaq olur ki, burada işlənən leksik vahidlər heç də həqiqi mənada işlənmişdir. Haqqında kiçik bir araşdırma həyata keçirəcəyimiz, məqaləmizin mövzusu olan “saç” və “zülf” sözləri buna bariz nümunədir. Mistik şairin şeirlərində “zülf” uğrunda “başını top edibən” canını fəda qılır və onu “zülf çövkən yar” (Allahın ilahi iradəsinin zülfü) [Çavuşoğlu: 2008, s.167] adlandırır, hətta ilahi iradənin bilmədiyi bir kəlmə hesab edir:

*Zülfünə başın top edibən qoydu Nəsimi,
Zülfün sözünü dünyada çövkən dəxi bilməz;
Zülf çövkən yar ilə düşməz nihan eşq oynamaq,
Başını top eyləgil, meydana gir mərdanə sən;*

Şair “saç” leksik vahidini “zülf” sözünün sinonimi kimi istifadə edir. O, saçı gizli xəzinə hesab edir:

*Gənci-məxfidir saçın çün, ey bəşər surətli həq,
Niçün eylərsən bu gizli gəncə məhrəm şənəyi?*

Nəsimi bəzi yerlərdə saçı üzün 7 xəttindən biri adlandırır:

*Qaşü kirpik yeddi oldu saç ilə,
Həq kitabı uşbu babdan açıla.*

Bu leksik vahidlərin iştirak etdiyi bəzi tərkiblərə diqqət yetirək:

“Saçın dövründə məstur afitab” (saçın dövründə günəş cizgi çəkir), yəni saç mərkəzdedir, günəş onun ətrafında fırlanır.

“Saçın həblülmətidir”. Ərəb dilində frazeoloji ifadə olan “həblülmətin” (möhkəm ip) Əl-Ali İmran surəsi, ayə 103-dən iqtibas edilərək yaranmışdır. Bu ayədə “Allahın ipi” ifadəsi işlənir: “Hamınız Allahın ipindən möhkəm yapışın və parçalanmayın!” (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا). İslam təfsirlərində “həblülmətin” sözünün “Qurani-kərim” mənasını ifadə etdiyi göstərilir [9]. Şairin yuxarıdakı beytlərində olduğu kimi “saç” sözü burada da möhkəm və davamlı hidayət yolu olan Quran mənasında işlənmişdir:

*Saçın həblülmətidir, surətin həq,
Hidayət şəm'i üzün, ərz edər nur;
Küllü-şey'in halikün vəchindən ayrı şək degil,
Ey hidayət şəm'i üzün, vey saçın həblülmətin;
Sidreyi-tuba boyundur, sərvi-həqqin həqqinə,
Üzünə vəşşəms gəldi, saçına həblülmətin;*

* AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Tətbiqi dilçilik şöbəsinin böyük elmi işçisi, fil.ü.f.d.,

*Saçın həblülmətidir, surətin həq,
Hidayət şəm'i üzün, ərz edər nur;
Həşri-məqsudi-xələyiq ya əmin,
Fəzli-həqdir rəhmətən-lilələmin,
Fəzləhü vələqüvvəti-həblülmətin,
Yutiyyə min yəşə ələl-yovmədin.*

Nəsimi “saç”ı vəl-mürsəlat, ələm nəşrəh, vəş-şəms və s. kimi Quran ayələrindən iqtibas edilmiş ifadələrlə təqdim edir:

*Hey – Hilalın qabü qövseyin, qaşların mehrabdır,
Vav – Vəhdət nuru üzün, saçların vəl-mürsəlat;
Ələm nəşrəh saçın, vəş-şəms alın,
Boyun Tuba, ləbindir abi-kövsər.*

“Vəl-mürsəlat” (وَالْمُرْسَلَات) ifadəsi Əl-Mürsəlat surəsinin 1-ci ayəsindən iqtibas edilmişdir: “*And olsun bir-birinin ardınca göndərilən elçilərə.*” (وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا).

“Ələm nəşrəh”, “ələm nəşrəh ləkə” Əl-İnşirah (Şərh) surəsinin 1-ci ayəsindən iqtibas edilmişdir: “(Ya Peyğəmbər!) Məgər Biz (haqqı bilmək, elm və hikmət dəryası etmək üçün) sənin köksünü (qəlbini) açıb genişlətmədikmi?!” (أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ).

*Saçından bil ki, şərh oldu ələm nəşrəh ləkə, yarəb,
Camalın şəm'i yasindir, yanağın nuru tahadır.*

Nəsimi burada demək istəyir ki, saç Quran-dır və onun şərhindən sənin Haqqı bilməyin, elm və hikmət dəryası olmağın üçün köksünün genişləndiyi məlum olur. Üzünün gözəlliyi Yasin surəsidir, sanki şəm kimi yanaqlarına Taha surəsinin nurunu saçır. Nəsimi belə bir mübaliğəli təsvir verərkən Allahın təcəllisi olan hürufilikdə insani-kamil quruluşuna və mənəviyyatına malik Adəmi vəsf edir.

“Vəşşəms” (والشمس - günəş də) Yasin surəsinin 38-ci ayəsindən iqtibas edilmişdir: “*Günəş də özünün qaldığı yerə axıb gedir. Bu, Qüdrətli, Bilən Allahın əzəli hökmüdür*” (وَالشَّمْسُ تَجْرِي (لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا) ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ). Şair “Ələm nəşrəh saçın, vəş-şəms alın” misrasında Adəmin alnını günəşə bənzədir. Belə bir bənzətmə hürufilikdə Adəmin mənəvi günəş hesab edilməsindən qaynaqlanır [Usluer: 2009, s., 549].

Nəsimi – “Ey saçın məhşər, üzün darül-xülud”, deyərək saçı *qiyamət günü*, bəzən isə – “Məskəni-ərvah saçındır, saçın, Lə’li-ləbin canlara darüş-şəfa”, söyləməklə Peyğəmbərin

saçını bu dünyada və axirətdə olan ruhların məskəni hesab etməklə bədii mübaliğə həyata keçirdir.

“**Saç**”- **hürufilik termini olaraq**: Nəsimi yaradıcılığında **saç** ilə bağlı hürufilik termini olan “istiva xətti” məfhumunun işlənməsi diqqəti cəlb edir. İstiva xətti üçün Fəzlullah Nəimi demişdir: «Zahir ələmdə, yuxuda, xəyalda, təsəvvürdə hər nə varsa, hamısı istiva xətti ilə bölünmüşdür. İstiva xətti olmayan heç bir şey təsəvvür və xəyal belə edilə bilməz». [Məhəbbətnameyi-ilahi, cd 16] [Usluer: 2009, s. 286]. Nəsimi isə saçı “inna hüdeynahüs-səbil” (إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ “həqiqətən, biz ona doğru yol göstərdik”) adlandırır: İstivasıdır saçın inna hüdeynahüs-səbil.

Bu tərkib Əl-İnsan surəsi, 3-cü ayədən iqtibas edilmişdir: “Biz ona doğru yolu göstərdik; istər şükt edər, istərsə də o yolu görməməzliyə vurur (*kafir olar*)” (إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا). Nəsimi bu ifadəni işlətməklə saçın istivasının Allah tərəfindən göstərilən doğru yol olduğunu bildirmək istəyir.

*Ey saçından çün əyan oldu mana,
Sirri-ərrəhman ələl-ərş-istiva.*

“Ərrəhman ələl-ərş istiva” ifadəsi Taha surəsinin 5-ci ayəsindən iqtibas edilmişdir və “Rəhman ərşdə qərar tutmuşdur” (الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى) deməkdir. Hürufilikdə bu ayənin təfsiri aşağıdakı şəkildədir: “Rəhmanın Ərşin üzünə istivası 28 və 32 ilahi kəlmənin insan vücudundakı zühuruna işarətdir. [Cavidanna-me-i sağır, cd 7]” [Usluer: 2009, s. 274].

Nəsiminin yaradıcılığında geniş şəkildə işlədilən və təsəvvüf ədəbiyyatına xas bir xüsusiyyət olan saçın ətrinin vəsfı dərin simvolik anlam kəsb edir. Belə ki, təsəvvüf termini kimi “qoxu” bir şeyin həqiqəti, mahiyyəti haqqında məlumat verir. Mərifəti-ilahiyyənin ruhani qoxuları bunları alan kimsələri ölümsüzlük cənnətlərinə və Kövsər bulağına qədər aparır. Əgər ilahi mərifətin qoxusu varsa, bu qoxu eyni zamanda o mərifətin həqiqətinə aparan bir rəhbərdir. Mövlanə bu barədə belə deyir: “Müşk cövhərdirsə, qoxu onun ərəzidir, keçib-gedən bir şeydir. Kim bu qoxunu duyub tək qoxu ilə kifayətlənməyərək müşkü axtarsa, yaxşıdır; lakin müşk qoxusu ilə kifayətlənən və ona sarılıb qalan pisdır. Çünki elə bir şeyə əl atmışdır ki, o,

əлиндə qalmayacaqdır. Qoxunun mənəbəyi müşk-dür, müşk hardadırsa, qoxu da oraya götürüb aparacaqdır. Belə olan halda xəşbəxt o kəsdir ki, qoxunu duymuş və müşkə çatmışdır” (Güçlü: 2013, s.154).

*Saçın buyu Xətavü Rumu dutdu,
Bu buy ilə məgər ənbərfəşansan?!;
Mişkin saçın zəncirinə düşdü Nəsimi, ey sənəm,
Zənciri-zülfün qeydinə seyd olmayan divanədir.*

Burada şair Quranın təsirinin Xətavü Ruma (Çindən tutmuş Romaya) qədər geniş yayıldığını və özünün də müqəddəs kitabın ayələrinin əsiri olduğunu bildirir.

Şair saçı ərəb xəttatlıq yazısı olan “reyhanı” adlandırmaqla artıq qəti şəkildə Qurani-Kərimi nəzərdə tutduğunu diqqətə çatdırır:

*Arizi yarın cinan bostanıdır,
Ol qədi tuba, saçı reyhanıdır.*

Əminə Yenitərzinin bu barədə maraqlı fikri var: “İslam peyğəmbərinin saçı qara və qıvrım olduğuna görə, divan ədəbiyyatında müxtəlif ədəbi bənzətmələrlə – *ənbər-şəmin, ənbər-buy, ənbərfəşan* və s. təsviri vasitələrlə vəsf edildiyi zaman dini, xüsusilə Qurani ünsürlərlə bütünləşdiyi müşahidə olunur [Yenitərzi: 2010, s. 209-210]. Nəsimi şeirlərində məhz qara, cim (ج) hərfi kimi qıvrım saçı vəsf edir, onun hidayət yolu olduğunu, “Haqq yoluna xidmətə, itaət və öz yolundan dönməzliyə” dəvət üçün kifayət etdiyini vurğulayır [Göyüşov: 2001, *zünnar*, s. 89.]:

*Qaşlarındır qabü qövseynü saçın leyli-təvil,
Rəsmidir vəş-şəms üzrə şol mübarək zülf-i-cim;
Təsbih ilə səccadə çün zərq əhlinin ərkanıdır,
Aşıqlərə zülfün yetər də'vət qıla zünnarınə.*

Ümumiyyətlə, assosiativ əlaqəsi olan sözlərin bir-birinin əvəzinə işlənməsi kimi hallar klassik ədəbiyyat üçün xarakterikdir. Məsələn, cam↔şərab; dodaq↔nitq↔ab və s. Yuxarıda gətirdiyimiz misal da buna bariz nümunədir: Məhəmməd peyğəmbərin saçı↔Quran↔ayə.

Allahın elçisinin saçının qaralığı Nəsiminin dilində maraqlı bədii təsvir vasitələri ilə vəsf edilir:

1) “Küfr” (كفر [ər.] – *kafirlik, dinsizlik*) sözü saçın qara rənginin ifadə vasitəsi kimi. Bura-

da şair bədii üslubun leksik səviyyədə göstəriciləri kimi “küfr” və “iman” antonimlərindən istifadə edərək məcazlığın təşbeh ifadə vasitəsinə əl atır. Küfr – “qara”, iman – “ağ” mənalarını ifadə edir:

*Saçındır küfrümüz, üzündür iman,
Nə küfr, iman ilə zülmat olur nur;
Verdi saçının küfrünə iman Nəsimi,
Ey xirqə geyən, mən dəxi zünnarımı buldum.*

2) “Leyl” (ليل [ər.] – *gecə; gecə kimi qara; qara sevda*) sözü saçın qara rənginin ifadə vasitəsi kimi:

*Çəlipə zülfü xalından saçın leylidir, amma
İrişdi ayəti-fanzur adı nurü duxan oldu;
Ey ay üzündür vəzzüha, vəl-leyl imiş saçın qara,
Lə'lin mana darüş-şəfa, oldur ki, rəncur olmuşam;
Saçların qədrü bəratın leylidir,
Aşiqin Məcnunü hüsnün Leylidir.*

3) “Zəngi” (زنگی [fars] – *qara dərilili adam; qara dərilili irq*) sözü saçın qara rənginin ifadə vasitəsi kimi:

*Çinü Maçinü Həbəş rüxsareyi-Rum üstünə,
Basmış zəngi saçın xeyli-xəyalı məndədir.*

4) “Zülümət” (ظلمات [ər.özünün cəmi] – *zülmətlər, qaranlıqlar*) sözü saçın qara rənginin ifadə vasitəsi kimi:

*Fəzlim mənim, ey Xızrımü ey abi-həyatım,
Şəmsim mənim, ey bədrimü saçı zülümətim.*

5) “Şam” (شام [fars] – *gecə*) sözü saçın qara rənginin ifadə vasitəsi kimi. Burada da şair *sübh* və *şam* sözlərini mükəmməl təşbeh vasitəsi olaraq ağ-qara antonimlərini ifadə etmək üçün tətbiq edir:

*Ömrümün sübhü üzündür, bəxtimin şamı saçın,
Getmə, ey dilbər, gözümdən, sübhümü şam eyləmə!;*

6) “Qaranqu” (قرنکو، قرکغو [qəd.türk qaranqu (KDQ: 2004, D40,45); qarañqu قرکغو (Kaşğari: 2006, IIIc., s.263); qarangü قرنکو (İbn Mühənnə: 1922, s. 152.)]) sözü saçın qara rənginin ifadə vasitəsi kimi:

*Saçın qaranqusundan üzün nuru göründü,
Hər qanda şam olursa, ardınca sübh dəmdir;*

7) “Zill” (ظَلّ [ər.] – kölgə). Nəsiminin şeirlərində Allahın kölgəsi saçın qara rənginin ifadəsi kimi verilir:

*Ey saçın zilli-ilahi, vey rüxün Allahu nur!
Rövzanın sərvə boyundur, indəha cənnatü hur;
Zilli-sanidir saçın, inna ileyhür-raciun,
Qül kəfanın afitabı xoş məani göstərir.*

Nəticə: Beləliklə, nəticə olaraq deyə bilərik ki, “saç” və “zülfi” leksik vahidləri Nəsimi yaradıcılığında məcaz anlamda işlədilmişdir. Məhəmməd peyğəmbərin saçı ↔ Quran ↔ ayə asso-siativ münasibətləri bədii bənzətmələr vasitəsilə bir-birinin əvəzinə şeirlərdə istifadə olunmuşdur. *Zülfünə başın top edibən* frazeoloji ifadəsi, *zülfi çövkən yar*, Quran surə adları və ayələrin-dən iqtibas edilmiş *həblül-mətin*, *vəl-mürsəlat*, *ələm nəşrəh*, *vəş-şəms*, *inna hüdeynahüs-səbil* və s. kimi ifadələr, ərəb xəttatlıq yazısı olan *reyhanı*, *zülfi-cim* kimi bədii bənzətmələrlə

şairin hürufi görüşləri simvolizə edilir. Mistik şairin yaradıcılığında geniş şəkildə işlədilən və təsəvvüf ədəbiyyatına xas bir xüsusiyyət olan saçın ətrinin vəsfi dərin simvolik anlam kəsb edir. Belə ki, təsəvvüf termini kimi “qoxu” bir şeyin həqiqəti, mahiyyəti haqqında məlumat verən, onu duymanı həqiqətin mənbəyinə aparıb çıxaran deməkdir. Bunu Nəsiminin sözləri də təsdiq edir:

Həm mənəm hadivü nafe, həm mənəm zarü müzür,
Həm mənəm qüfranü rəhmət, həm anın məğruruyam.

Hadivü nafe “doğru yol göstərən müşk ətri” deməkdir.

Allahın elçisinin saçının qaralığı Nəsiminin dilində maraqlı bədii təsvir vasitələri ilə vəsif edilir: *küfr*, *leyl*, *zəngi*, *zülumat*, *şam*, *qaranqu*, *zill*.

ƏDƏBİYYAT

1. Çavuşoğlu A. (2008). Çevgen/Çögen Oyunu Kültürü Ve Edebî, Tasavvufî Metinlerde Yansıması. İstem, Yıl:6, Sayı:11, Say. 159-174, s.167.
2. Göyüşov N. (2001) Təsəvvüf anlamları və dərvişlik rəmzləri (yığcam ensiklopedik açıqlamalar). Bakı, “Tural-Ə” Nəşriyyat-Poliqrafıya Mərkəzi. 240 səh.
3. Güçlü B. (2013). Mevlâna'nın Eserlerinde “Yüsf’un Gömleğinin Kokusu”. / 9-10 Ekim 2010 tarixləri arasında Manisa’da düzenlenen “Uluslararası Mevlâna ve Tasavvuf Geleneği Sempozyumu”nda sunulan bildirin genişletilmiş və gözden keçirilmiş hali. Marife, Kış, ss. 151-167.
4. İbn Mühənnə. (1922). *حلیة الإنسان وحلیة اللسان*. Basma nüsxə - Kilisli nəşri. 232 səh.
5. Kitabı-Dədə Qorqud. (2004). Əsil və sadələşdirilmiş mətnlər. Bakı, “Öndər nəşriyyat”, 376 səh.
6. Kaşğari M. (2006). «Divanü lüğət-it-türk». Dörd cildde. Bakı, “Ozan”.
7. Toparlı R. (2007). Kıpçak Türkçesi Sözlüğü. / Vural H., Karaatlı R. 2.Bsk. Ankara – Türk Dil Kurumu. 338 say.
8. Usluer F. (2009). Hurufilik. ilk Elden Kaynaklarla Doğuşundan itibaren. Kabalcı Yayınevi, İstanbul,. 623 say.
9. Yeniterzi E. (2010). Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri. / Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research Volume: 3, Issue: 15, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı. Say. 301-334.
10. <https://www.kolalwatn.net/news22764>.

Khadija HEYDAROVA

FIGURATIVE PRESENTATION OF THE MEANING OF THE LEXICAL UNITS “SAÇ” AND “ZULF”, MEANING “HAIR” IN THE WORK OF NASIMI

SUMMARY

One of the characteristic and mysterious features of the work of the poet-thinker Imaddin Nasimi, who lived and worked in the late XIV and early XV centuries, is the symbolism of words. From the context of the verses, it becomes clear that the lexical units used here, including the words “saç” and “zülfi”, denoted by “hair”, are not used in the literal sense, but figuratively. In medieval religious Tasavvuf literature, the associativity of the concept, for example: the hair of the prophet Muhammad ↔ Koran ↔ ayata, was one of the traditional literary ways of expressing the subtextual designation. Phraseological expressions found in the works of Nasimi “zülfünə başın top edibən” (sacrifice life in the name of Your hair), “zülfi çövkən yar” (the will of the Lord and hair), the names of the Qur'an suras and quoting words

and phrases, or whole sentences from the verses The Koran (*Ta-ha*, *Yasin*, *həblülmətin*, *vəl-mürsəlat*, *ələm nəşrəh*, *vəş-şəms*, *inna hüdeynahüs-səbil*, etc.), the name of the Arabic calligraphy *reyhami* (*Reyhani*), *zülfedammedimad* with the form of the letter *jim* (ج) are used as associative concepts of the Koran. The mystical poet Nasimi uses the expression "hair fragrance" in his poems, which is deeply symbolic and is characteristic of religious Tasavvuf literature. Since the terms *ətr*, *ənbər*, *müşk* (aroma, amber, musk) communicate the truth and essence of something. And the black color of the hair of the Messenger of Allah is illustrated in the Nasimi language with interesting artistic means: *küfr*, *leyl*, *zəngi*, *zülumat*, *şam*, *qaranqu*, *zill* (blasphemy, night, black, darkness, evening, shadow).

Keywords: *Nasimi, hair, Prophet Muhammad, aroma, color, Quran, surah, expression, lexical unit, tasavvuf.*

Хадиджа ГЕЙДАРОВА

**ОБРАЗНЫЕ ПОДАЧИ ЗНАЧЕНИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ «САЧ» И «УЛЬФ»,
ОЗНАЧАЕМЫЕ «ВОЛОСЫ» В ТВОРЧЕСТВЕ НАСИМИ**

РЕЗЮМЕ

Одной из характерных и загадочных особенностей творчества поэта-мыслителя Имаддина Насими, жившего и творившего в конце XIV и в начале XV веков, является символизм слов. Из контекста стихов становится ясно, что используемые здесь лексические единицы, в том числе слова «саç» и «zülf», обозначаемые «волосы», не употребляются в прямом смысле, а образно. В средневековой религиозно-тасаввуфской литературе ассоциативность концепции, напр.: волосы пророка Мухаммеда ↔ Коран ↔ аяты, являлось одним из традиционных литературных способов выражения подачи подтекстуального обозначения. Фразеологические выражения, встречающиеся в творчестве Насими «*zülfünə başın top edibən*» (пожертвовать жизнью во имя Твоих волос), «*zülf çövkən yar*» (воля Господа и волосы), наименования сур Корана и цитирование слов и выражений, или целых предложений из аятов Корана (*Ta-ha*, *Yasin*, *həblülmətin*, *vəl-mürsəlat*, *ələm nəşrəh*, *vəş-şəms*, *inna hüdeynahüs-səbil* и т.д.), название арабской каллиграфии *reyhami* (рейханы), *zülf-i-cim* (прясть волос пророка Мухаммеда, ассоциируемое с формой буквы джим ج) употребляются как ассоциативные понятия Корана. Мистический поэт Насими в своих стихах использует выражение «аромат волос», которое глубоко символично, является характерным для религиозно-тасаввуфской литературы. Так как термины *ətr*, *ənbər*, *müşk* (аромат, амбра, мускус) сообщают правду и сущность чего-либо. А черный цвет волос Посланника Аллаха проиллюстрирован в языке Насими интересными художественными средствами: *küfr*, *leyl*, *zəngi*, *zülumat*, *şam*, *qaranqu*, *zill* (богохульство, ночь, негр, тьма, вечер, тень).

Ключевые слова: *Насими, волосы, пророк Мухаммед, аромат, цвет, Коран, сура, выражение, лексическая единица, тасаввуф.*